

VERSCHRALEN TOT JE EEN ONS WEEGT?

Graslandtype 2G. Gedegeneerd grasland

Op de zandgronden van Nederland liggen vele hectares grasland die onder contract liggen bij het (agrarisch) natuurbeheer (SNL of ANLb). Op veel van deze graslanden is nu al langer dan tien jaar een gebruik van 'maaien en afvoeren' toegepast. Een groot deel van deze graslanden voldoet niet aan de basiskwaliteit die hiervoor beoogd is.

Kenmerkend voor deze graslanden:

- gelegen op pleistocene zandgronden
- vóór de ontginning nog vaak heide of stuifzand
- daarna in intensief agrarisch gebruik genomen
- vanaf de jaren '90 in een 'maaien en afvoeren' verschrallingsregime gekomen
- aanvankelijk gaf dit een stijging van het aantal plantensoorten
- na ongeveer tien jaar verschrallen is meestal sprake van afname van soortenrijkdom
- er wordt niet (meer) voldaan aan de gestelde kwaliteitsdoelen
- het aantal plantensoorten is laag
- het gewas oogt grauw, soms gedrongen (bladvorm en bloemhoofd) en niet vitaal

Het niet (meer) voldoen aan gestelde kwaliteitsdoelen heeft verstrekkende gevolgen. Zo is bij voorbeeld voor 40 hectare grasland dat onder contract was binnen het kader van agrarisch natuurbeheer in Overijssel het contract in 2024 niet verlengd. Dit is pijnlijk omdat de eigenaren te goeder trouw hebben gedaan wat het contract voorschreef: maaien na 15 juni, afvoeren, niet mesten en niet of nauwelijks weiden. Iedereen wil graag veel bloeiende kruiden en insecten, maar dit gebruik heeft dat uiteindelijk niet opgeleverd. Verschrallen is een prima tijdelijk middel bij ontwikkelingsgebruik, maar is op veel plekken tot doel verheven.

Op bovenstaande foto kijken medewerkers van agrarische collectieven naar de soortensamenstelling van een perceel dat al 30 jaar (sinds 1993) onder het agrarisch natuurbeheer valt. Op dit perceel werden in een telvak van 5x5 meter slechts 6 soorten (grassen, kruiden en mossen) gevonden. Rechts een foto van hetzelfde perceel mei 2024.

Uit de chemische bodemanalyses, van o.a. bodemonderzoek van VALA op 11 sterk verschraalde percelen in de Achterhoek in 2020, blijkt dat vergelijkbare percelen vaak sterk zijn verzuurd, een laag organisch stofgehalte hebben en een lage Ca, Mg en K bezetting op de CEC (kationenomwisselingscapaciteit). In de extreem doorgeschoten gevallen worden er aluminiumbezettingen op de CEC gevonden tot wel 19% (<0.5% is gewenst). Dit betreft toxische

bodems waar weinig bodemleven in, en zeer weinig plantensoorten op, kunnen gedijen. Deze bodems zijn niet in staat om een vitaal gewas voort te brengen. Vaak hebben deze percelen een droge stof jaaropbrengst van 1 of 2 ton per hectare (1 tot 2 ons per m²). Deze situatie is een logisch gevolg van het tot nu toe voorgeschreven en uitgevoerde gebruik. Maar bij een soortenrijke begroeiing, zoals de kruidenrijke graslanden uit de veldgids 'Ontwikkelen van kruidenrijk grasland' (Schippers et al., 2023), past op droge zandgronden een jaarlijkse gewasopbrengst van 3-5 ton droge stof per ha/jaar.

Kenmerkende soorten in dergelijk gedegeneerd grasland zijn:

- Gestreepte witbol
- Gewoon struisgras
- Reukgras
- Gewone veldbies
- Veldzuring (met 'verwongen' blad)
- Gewoon biggenkruid (soms ook weer verdwenen)
- Schapenzuring (soms ook weer verdwenen)
- Een beperkt aantal mossen, meestal maar één soort haarmos

Een bodemanalyse, waarin ook de CEC-bezetting is meegenomen en waarbij de waarden echt gemeten zijn, geeft extra inzicht. Maar ook zonder analyses kunnen onderstaande vuistregels beter toegepast worden als bovengenoemde grassen, kruiden en mossen aanwezig zijn. Voorkom in ieder geval nog verdere degeneratie.

Vuistregels voor herstel:

- maaien als het dominante gras bloeit maar nog geen zaad laat vallen, ook niet tijdens het schudden; meestal is dit half mei, tweede keer hooien en daarna evt. nabegrazen.
- intensief begrazen kan ook. Er moet genoeg vee, bij voorkeur runderen, zijn om het in max. 2 weken helemaal kaal te hebben, ook de witbol moet geheel opgegeten, niet platgelopen, zijn. Bij voorkeur middels strookbegrazing; meestal tweede en derde week mei. Daarna weer laten groeien. Waarna weer kort en intensief geweid kan worden voor de tweede snee. Nabegrazen
- toepassen van ruige stalmest, liefst van runderen; evt. van paarden, geiten of varkens, dat minimaal een half jaar heeft gerijpt; 5-8 ton/ha/jaar (< 35 kg N); bokashi of compost kan ook, maar mest heeft voorkeur
- bekalken met een traag werkende kalksoort (om te weten of je een kalksoort juist mét of zonder magnesium nodig hebt is een chemische bodemanalyse nodig. We komen beide situaties tegen); 350 kg/ha/jaar; bij voorkeur een calciumcarbonaat
- toepassen van een lava gesteentemeel zoals Actimin of Vulcamin.; 350 kg/ha/jaar
- toedienen van zeezout; Sea90 of Keltisch zeezout; 25 kg ha/jaar
 - Kalk, steenmeel en zeezout: om het jaar toepassen. Totaal 3x

Hou er rekening mee dat het uitgehongerde bodems betreft en werk om die reden met de genoemde kleine hoeveelheden. Het bodemherstel vergt een aantal jaren. Door voorzichtig te werk te gaan, koesteren we het nog resterende bodemleven en kan het meegroeiën met een ander gebruik. Kalk en steenmeel mengen we bij voorkeur gedurende het jaar met de ruige mest in de potstal of op de mesthoop (instrooien op stal of op mesthoop).

Handreiking voor voorkomen van doorschieten in verschralen?

Bij het ontwikkelen van kruidenrijk grasland vanuit graslanden met een hoge voedingstoestand op zandgronden heeft verschralen zeker een plek. Als na 5-10 jaar een gewasopbrengst van 3-5 ton droge stof per ha/jaar is bereikt dient overgegaan te worden op een instandhoudingsbemesting van 5-8 ton/ha/jaar (< 35 kg N). Dit geldt in het bijzonder voor vlinderbloemigen, die een goede P en K-voorziening eisen en een belangrijke rol spelen in kruidenrijke graslanden. (zie p. 46 van de Veldgids waar dit type grasland wordt beschreven).